

Stručni rad

SPECIFIČNE TEŠKOĆE U ČITANJU I PISANJU: KAKO POMOĆI?

Margaret Godec
Osnovna škola Janka Kersnika Brdo, Ljubljana, Slovenija

Sadržaj:

Poremećaji u čitanju i pisanju spadaju u kategoriju specifičnih teškoća u učenju. Karakteriziraju ih nedostaci koji se očituju uglavnom u područjima čitanja i pisanja. Učinkovito tretiranje učenika s ovim poremećajem treba uključivati pomoć i podršku u svim područjima koja to zahtijevaju. U ovom članku prikazat ćemo teorijska polazišta specifičnih teškoća u čitanju i pisanju, metode rada koje učitelj može koristiti u nastavnom procesu i prilagodbe okruženja za učenje koje učeniku olakšavaju učenje i učitelju podučavanje.

Ključne riječi: poremećaj u čitanju, poremećaj u pisanju, strategije podučavanja, okruženje za učenje

1. Uvod

Među učenicima sa specifičnim teškoćama u učenju nalazi se između 2% i 4% učenika koji imaju snažnije izražene specifične teškoće u učenju odnosno nedostatke u pojedinim područjima učenja [5]. U okviru pomoći i podrške vrlo je važna dobra suradnja između različitih stručnjaka u školi – učitelja, savjetnika, specijalnih i rehabilitacijskih pedagoga, uprave škole i roditelja... Međutim, u području posebnih potreba takva je suradnja još važnija za razvoj širih, sveobuhvatnih oblika pomoći [5].

2. Specifične teškoće u čitanju i pisanju

Specifične teškoće u čitanju i pisanju spadaju među najčešće specifične poremećaje u učenju [5]. Navedena vrsta teškoće može se manifestirati kao izolirani specifični poremećaj u čitanju, koji je nazvan disleksija ili izolirani specifični poremećaj u pisanju koji je nazvan disgrafija ili disortografija i predstavlja teži motorički poremećaj [1]. Ove teškoće su interno uvjetovane i posljedica su kognitivnih deficita, pa se javljaju unatoč odgovarajućim mentalnim sposobnostima i motivaciji učenika, odgovarajućem podučavanju i primjerenim poticajima iz okoline. Prisutnost karakterističnih bioloških osobitosti utječe da dijete uči na drugačiji način [5]. Znakovi koji se uočavaju kod djeteta i pomažu u prepoznavanju specifičnog poremećaja u čitanju i pisanju (mora postojati nekoliko znakova koji značajno utječu na smanjenu učinkovitost učenja) su [1]:

- otpor prema čitanju i pisanju;
- neautomatizirana tehnika čitanja, loše razumijevanje pročitano, interpretacija sadržaja samo uz pomoć potpitanja i usmjerenja;
- skroman rječnik (vokabular);
- sporije pamćenje verbalnih uputa ili novih pojmova;
- teškoće u vizualno-motoričkoj koordinaciji (prepisivanje/transkripcija);
- teškoće u slušno-motoričkoj koordinaciji (diktat);
- nečitak font, neujednačeno oblikovanje slova;
- sporo napredovanje u učenju stranog jezika;
- učenik ima poteškoća s koncentracijom pri čitanju, brzo očajava, odustaje i nije ustrajan, nema usvojene odgovarajuće tehnike učenja, navike učenja i strategije suočavanja s problemima;
- veća opuštenost pri individualnom radu u kućnom okruženju, posljedično pokazuje više znanja nego u školi;
- teškoće u čitanju i razumijevanju uputa u sklopu predmeta matematike, teškoće u otkrivanju bitnih podataka, zamjeni brojeva, razumijevanju mjesnih vrijednosti i rješavanju višestupanjskih zadataka.

Osim navedenih problema, posljedično se javljaju i problemi s motivacijom, emocionalni problemi te psihosomatske teškoće (upala grla, želudac...), ili paralelni poremećaji (hiperkinetički poremećaj ili deficit pažnje) koji otežavaju uspješno prevladavanje poremećaja i razvijanje odgovarajuće slike o sebi [1].

3. Metode rada koje učitelj može koristiti u podučavanju učenika sa specifičnim poteškoćama u čitanju i pisanju

Specifične teškoće u čitanju i pisanju ([4]; [3]).		
STRATEGIJA	OPIS	ZAŠTO?
Korištenje prilagođenog materijala za čitanje.	Učitelj pruža materijal za čitanje s odgovarajućom veličinom fonta (Arial ili Comic Sans, veličina 12-18), razmakom između redaka, prilagođenom dužinom; odabire odgovarajuću boju lista ili omogućava korištenje folija u boji za odgovarajući kontrast između teksta i pozadine.	Omogućuje veću preglednost, lakše praćenje teksta i manji zamor.
Unaprijed pripremljeni dodatni nastavni materijali (handouti) odnosno fotokopije.	Učitelj priprema za učenika handoute ili tabelarne slike obrađenog gradiva u koje učenik upisuje samo riječi koje nedostaju (ne cijeli tekst) te ih lijepi u bilježnicu.	Zbog poteškoća u pisanju i sporog tempa pisanja - za lakše praćenja gradiva.
Pozitivan i podržavajući stav.	Učitelj osigurava optimalnu klimu za učenje (poticanje, sprečavanje doživljavanja emocionalnih kriza, jačanje slike o sebi).	Za opću dobrobit svih učenika u razredu, za otvorenu komunikaciju i međusobno poštovanje.
Poticanje jakih područja.	Učitelj bira aktivnosti kroz koje učenik iskazuje svoja jaka područja – usmeno izražavanje i bogat vokabular.	Za veće samopouzdanje, za postizanje uspjeha.
Pozitivno usmjerena /trenutna povratna informacija.	Učitelj dosljedno prati učenikov rad i pruža mu tekuću povratnu informaciju.	Učenik lakše vrednuje svoj rad, osvježuje svoj napredak i područja u kojima su problemi još prisutni.
Neizlaganje stresu čitanjem naglas pred razredom, korištenje (zajedničkog) čitanja u skupini.	Učitelj ne zahtijeva od učenika čitanje naglas pred cijelim razredom.	Izbjegavanje izlaganja učenikovih slabih područja i posljedično sprečavanje izazivanja emocionalne krize.
Razumljive i usmeno dane upute.	Učitelj pismene upute daje i u usmenom obliku.	Zbog problema s čitanjem i iskrivljivanjem riječi koje mogu utjecati na razumijevanje pročitanog.
Multisenzorno učenje.	Prenošenje nastavnog gradiva kroz različite senzorne puteve.	Za lakše razumijevanje, usvajanje i očuvanje naučenog.
Učenje samostalnog pomoći. strategije traženja pomoći.	Učitelj predstavlja različite strategije traženja pomoći: IKT, vršnjačka pomoć, učitelj povjerenik.	Oснаživanje za samostalno rješavanje problema odnosno traženje potrebnih informacija i rješenja.

Suradničko učenje.	Uključivanje suradničkog učenja u nastavu i podučavanje učenika o njegovoj primjeni.	Suradničko učenje omogućuje međuvršnjačku razmjenu strategija. Učenik rješava zadatke oslanjajući se na svoja jaka područja.
Eksplicitno ili izravno podučavanje.	Učitelj u podučavanje uključuje modeliranje, pomagala ili ključeve, povratne informacije i vođene vježbe.	Budući da je takvo podučavanje izravno, sustavno i planirano, uključuje često praćenje napretka, provjeru i evaluaciju. Omogućuje tijek rada koji je prilagođen tempu učenika i doživljavanje uspjeha.
Čitanje kao ugodna aktivnost.	Korištenje zanimljivih tekstova, poticanje interesa, strukturirano vrijeme čitanja, gradivo primjereno vještini čitanja, učiteljevo čitanje i zajednički pregled teksta.	Potiče čitanje i poboljšava tečnost čitanja. Korišteni nastavni materijali primjereni su sposobnostima učenika.

Tabela1: Metode rada u podučavanju učenika sa specifičnim poteškoćama u čitanju i pisanju

4. Prilagodbe okruženja za učenje

Učenje i podučavanje moraju biti uključivi i ugodni, pri čemu ključni značaj ima okruženje za učenje. Poticajno okruženje za učenje temelj je odgojno-obrazovnog procesa u školi jer sprečava negativne odnose i ponašanja te pruža jednake mogućnosti svim učenicima. Pomaže svakom učeniku pri usvajanju znanja na njemu najprikladniji način, na temelju njegovih jakih područja, a istovremeno poticajno okruženje za učenje podiže motivaciju i time olakšava učenje i podučavanje [2].

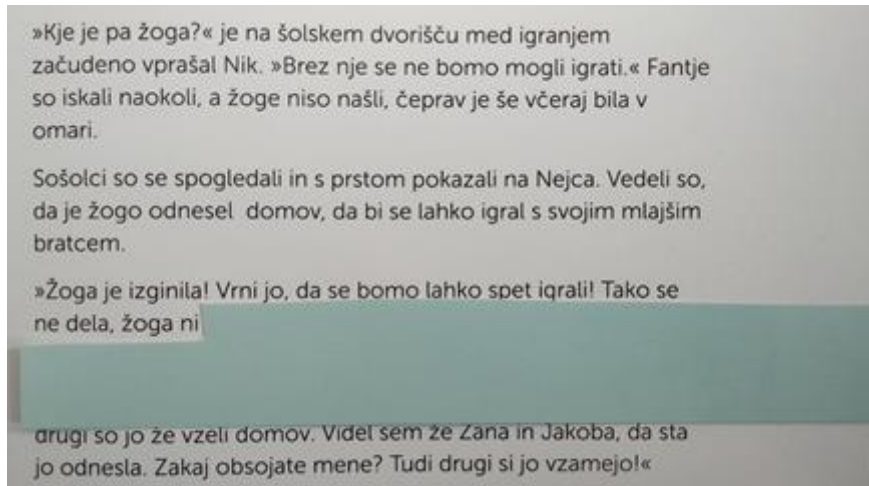
4.1 Prilagodbe fizičkog okruženja za učenika sa specifičnim poteškoćama u čitanju i pisanju

- Učenik bi trebao sjediti do drugara iz razreda koji mu po potrebi može pomoći u obavljanju školskih aktivnosti/zadataka.
- Učionica bi trebala biti dovoljno svijetla i u pastelnim bojama.
- Treba postojati mjesto gdje se učenik može povući u želji da bude sam.
- Korištenje kartica s uputama o sjedenju i držanju tijela.

4.2 Prilagodbe didaktičkog okruženja za učenika sa specifičnim teškoćama u čitanju i pisanju

- Unaprijed pripremljene fotokopije za obradu dužih tekstova.
- Pregledni i jasno strukturirani radni listovi.
- Korištenje kolor - grafičkih nosača.
- Odgovarajući kontrast između pozadine i fonta.
- Prilagođena vrsta fonta - veličina fonta treba biti 14-18, a prored 1,5.
- Poravnavanje teksta ulijevo.

- Korištenje pojednostavljenih tekstova (tekst zamijenimo jednostavnijim slikovnim materijalom i shemama).
- Mogućnost dopune rečenica.
- Korištenje strategije prekrivanja riječi (slika 1) koja učeniku olakšava praćenje teksta i fokusiranje na riječ koja se čita.

Slika 1: Strategija prekrivanja riječi (osobni arhiv)

- Korištenje strategije praćenja slijeda čitanja prstom (slika 2) jednostavno je, ali vrlo učinkovito.

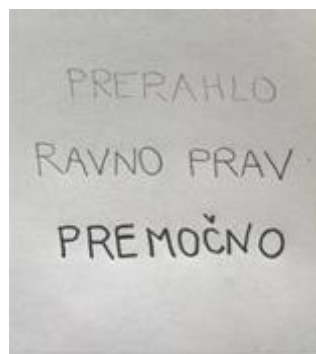
Slika 2: Strategija praćenja slijeda čitanja prstom (osobni arhiv)

- Korištenje zvučnih zapisa.
- Pomaganje u otkrivanju učenikovog prevladavajućeg stila učenja.
- Korištenje pomagala za ispravno držanje olovke.
- Uporaba valovite ljepenke za kontrolu pritiska na podlogu.
- Uporaba ravnala za čitanje i folija u boji.
- Neuvažavanje specifičnih pogrešaka koje proizlaze iz grafomotoričkih teškoća.
- Uporaba rasporeda čitanja (slika 3).

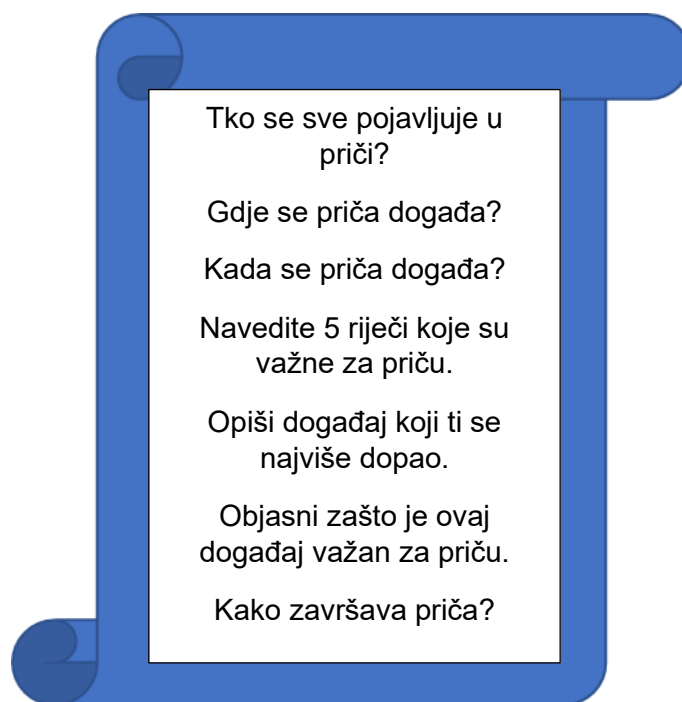
Slika 3: Raspored čitanja (osobni arhiv)

- Uporaba nastavnih sredstava/pomagala i kartončića (slika 4).

Slika 4: Pomagalo za samoprovjeru pritiska na podlogu prilikom pisanja (osobni arhiv)

- Pisanje na računalu.
- Korištenje različitih pomagala za ispravno držanje olovke.
- Označavanje teksta markerima u boji.
- Dovoljno prostora za bilježenje odgovora (s dodatnim linijama, tablicama za račune).
- Korištenje knjižnih označivača za održavanje pozornosti tijekom čitanja i fokusiranje na važne informacije u tekstu (slika 5).

Slika 5: Uporaba knjižnih označivača (osobni arhiv)

4.3 Prilagodbe socijalnog okruženja za učenika sa specifičnim teškoćama u čitanju i pisanju

- Pozitivno osnaživanje učenika – učenik pomaže drugarima iz razreda u područjima u kojima je uspješan.
- Poticajan odnos učitelj – učenik.
- Poticanje pozitivne razredne i školske klime.
- Učiteljevi savjeti roditeljima u vezi s obavljanjem učeničkih aktivnosti kod kuće.
- Poticanje prihvatanja različitosti.
- Razredna, vršnjačka pomoć.
- Učenika ne izlažemo stresnim situacijama (npr. čitanje naglas).

4.4 Prilagodbe kurikularnog okruženja za učenika sa specifičnim teškoćama u čitanju i pisanju

- Produženo vrijeme za aktivnosti čitanja i pisanja.
- Prethodno upoznavanje učenika sa sadržajem tekstova.
- Glasne i jasne upute učitelja.
- Tekuće provjeravanje učeničkog razumijevanja uputa.
- Tekst je podijeljen u nekoliko kraćih dijelova.
- Učenika ne izlažemo stresu čitanjem naglas.
- Prilagođen opseg pismenih zadataka.
- Uključivanje zadataka koji zahtijevaju kraće odgovore, uz mogućnost usmenog dopunjavanja.
- Naglasak treba staviti na usmenu provjeru znanja.
- Nastavne materijale koje je potrebno prepisati učitelj treba fotokopirati.
- Primjereno visoka očekivanja učitelja.
- Poticanje učenikovih jakih područja.

5. Zaključak

Strategije i prilagodbe predstavljene u članku upotrebljive su i korisne čak i za učenike bez posebnih potreba. Učitelj ih može koristiti u sklopu svoje dobre nastavne prakse i tako doprinijeti ostvarenju potencijala svih svojih učenika. Zahvaljujući suradnji učitelja s roditeljima i učenicima te otvorenosti za pronalaženje „novih puteva“, razne teškoće učenika više neće predstavljati nepremostive prepreke već radni izazov čijem rješavanju možemo značajno doprinijeti u svakodnevnoj praksi.

6. Literatura

[1] Černe, T. (2002). Specifične učne težave otrok in mladostnikov: prepoznavanje, razumevanje, pomoč. V N. Končnik Gorčič in M. Kavkler (ur.), *Obravnava otroka in mladostnika s specifično motnjo branja in pisanja* (str. 135–154). Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.

[2] Jereb, A. (2011). Učno okolje kot dejavnik pomoči učencem z učnimi težavami. V M. S. Pulec in M. Velikonja (ur.), *Učenci z učnimi težavami. Izbrane teme* (str. 68–69).

[3] Kesič Dimić, K. (2010). *Vsi učenci so lahko uspešni - napotki za delo z učenci s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Rokus Klett.

[4] Košak Babuder, M. (2011). Razvijanje bralnega razumevanja - strategije in pomoč. V M. Košak Babuder in M. Velikonja (ur.), *Učenci z učnimi težavami. Pomoč in podpora* (str. 87–104). Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

[5] Magajna, L., Kavkler, M., Čačunovič Vogrinčič G., Pečjak, S. in Bregar Golobič, K. (2008). Koncept dela: Učne težave v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.